

TEYZE

TEYZE

Arapça karşılığı **hâle**dir. Anne (üm) kelimesi gerçek anlamıyla insanı doğuran kadını, mecaz anlamıyla insanın üst soyu kapsamındaki kişileri doğuran bütün kadınları ifade ettiğine göre teyze de gerçek ve mecaz anlamlarıyla anne ve ninele-
rin kız kardeşlerini kapsar. Kur'ân-ı Kerim'de üç yerde çoğul şeklinde geçen hâle (hâlât) (en-Nisâ 4/23; en-Nûr 24/61; el-Ahzâb 33/50) birçok hadiste yer almaktadır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "hvl" md.). Bir hadiste, "Teyze anne derecesindedir" buyurulmuştur (Buhârî, "Şulh", 6; Ebû Dâvûd, "Talak", 35; Tirmizî, "Birr", 6). Çok günah işlediğini söyleyip nasıl tövbe edeceğini soran bir kişiye Hz. Peygamber, "Annen baban hayatta mı?" demiş, "Hayır" cevabını alınca, "Teyzen hayatta mı?" diye sormuş, olumlu cevap alınca da, "O zaman ona iyilikte bulun" demiştir (*Müsned*, II, 14). Resûl-i Ekrem bu tavsiyesini bizzat uygulayarak teyzesine başışta bulunmuştur (Ebû Dâvûd, "Büyû", 41). Öte yandan Hz. Yûsuf hakkındaki, "Annesini babasını tahtının üzerine çıkartıp oturttu" âyetinde (Yûsuf 12/100) anne ile teyzenin kastedildiği, Hz. Yûsuf'un annesinin vefatından sonra babasının Yûsuf'un teyzesiyle evlendiği rivayet edilmiştir (Süyûtî, IV, 587-588).

Teyzeyle ilgili fikhî hükümlerin başında evlenme yasağı gelir. Teyze yeğenin mahremi olup aralarında ebedî evlenme yasağı vardır. "Size anneleriniz ... ve teyzeleriniz haram kılındı" âyetiyle (en-Nisâ 4/23) sabit olan bu yasağın kapsamına ninele-
rin kız kardeşleri de girer. "Nesep yoluyla haram olan süt emme yoluyla da haram olur" hadisi gereği (Buhârî, "Nikâh", 20; Müslim, "Rađâ", I, 9) sütteyze de evlilik yasağı bakımından gerçek teyzeyle aynı hükümdedir. Diğer taraftan bir kadınlı teyzesinin aynı kişinin nikâhı altında bulunması Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır (Buhârî, "Nikâh", 27; Müslim, "Nikâh", 37, 39). Teyzenin mirastaki durumu sahâbe arasında tartışılmış, Zeyd b. Sâbit mirasçı olamayacağını, Abdullah b. Mes'ûd daha yakın mirasçı bulunmadığı takdirde anne yerine sayılarak miras alacağını söylemiş, Hz. Ömer teyze ve hala arasında mirası bölüştürerek teyzeyle üçte bir, halaya üçte iki hisse vermiştir. "Hala ve teyzenin mirası hakkında bana vahiy gelmedi"; "Hala ve teyze miras yoktur" hadisleri (Abdürrezzâk es-San'ânî, X, 281-282) zayıf bulunmuştur. Teyzenin zevî-erhâm grubunda yer aldığı hususun-

da mezhepler görüş birliği içindedir. Bu gruptan akrabalar, Hanefî ve Hanbelîler'e göre karı koca dışında belirli pay (farz) sahiplerinin ve asabenin yokluğu halinde mirasçı olabılırken Mâlikî ve Şâfiîler'e göre mirasçı olamaz; ancak müteahhir Mâlikî ve Şâfiî âlimleri bu grubun da miras alabileceği konusunda ittifak etmiştir (bk. ZEVÎ-ERHÂM).

Teyze belirli durumlarda küçük yaştaki yeğenin bakım, gözetim ve eğitimi (hidâne) üstlenme hakkına sahiptir. Resûlullah, umretül-kazâyı tamamlayıp Mekke'den ayrılacağı sırada Hamza'nın kızı Ali b. Ebû Tâlib'in peşinden gitmiş, o da eşi Fâtıma'ya, "Amca kızını al" demiş ve Fâtıma küçük kızı kucağına almıştı. Bunun üzerine Hz. Ali, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Zeyd b. Hârîse arasında küçük kızın velâyeti hususunda ihtilâf çıkmıştır. Hz. Ali, "Amcamın kızıdır"; Ca'fer, "Hem amcamın kızıdır hem de onun teyzesiyle evliyim"; Zeyd ise, "-Hz. Peygamber'in bana kardeş yaptığı- kardeşimin kızıdır" diyordu. Resûl-i Ekrem, "Teyze anne derecesindedir" diyerek kızı teyzesine vermiştir. Fakihlerin çoğunluğuna göre teyzenin yeğeni üzerinde nafaka hakkı yoktur; Hanefîler'e ve Hanbelîler'in bir kısmına göre mahrem akraba olması sebebiyle teyzenin nafaka hakkı vardır. Mâtürîdî gibi bazı âlimler kişinin içeri girip yemek yiyebileceği evler arasında teyzenin evinin de sayılmasını (en-Nûr 24/61) ihtiyaç sahibi yeğenin teyzesinden nafaka alabileceğine delil göstermiştir. Sütteyzenin miras, hidâne ve nafaka hakkı bulunmadığı hususunda ise görüş birliği vardır. Teyzenin yeğeni lehinde şahitliği büyük çoğunluğa göre geçerlidir; yalnız Süfyân es-Sevrî'nin mahrem akrabasının birbiri lehine şahitliğini geçersiz saydığı nakledilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 14; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmi'u's-Şağir*, Beyrut 1406/1986, s. 237; Şâfiî, *el-Üm* (nşr. Rifat Fevzi Abdülmuttalib), Mansûre 1422/2001, VI, 11-13, 240; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, X, 281-282; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, 284, 357, 359, 362; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Halil İbrahim Kaçar), İstanbul 2007, X, 206-207; Serahsî, *el-Mebsûr*, V, 209-211; XXX, 18-20, 292, 298; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkkâmü'l-Kur'ân* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1408/1988, I, 479; Kâsânî, *Bedâ'î'*, II, 262; IV, 33, 41-42; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire 1400/1980, II, 37; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğni* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki - Abdülfettâh M. el-Hulvi), Kahire 1406/1986, IX, 82-89, 522-523; XI, 377, 420-426; XIV, 184; Süyûtî, *ed-Dürü'l-menşûr*, Beyrut 1993, IV, 118, 587-588; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 176, 180, 452-454; Muhammed b. Ahmed ed-Devûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-*

kebîr, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 251, 527; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), IV, 52-53; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), VI, 795-797; Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, *Hâşiyetü'r-Ravzi'l-mürbi'*, Beyrut 1403/1983, VII, 129-130; "Hâle", *Mv.F.*, XIX, 10-11.

MEHMET BOYNUKALIN

TEZÂKİR

(تذاکر)

Ahmed Cevdet Paşa'nın
(ö. 1895)vak' anıvıslığı sırasında yazdığı,
dönemin olaylarını içeren
hâtırat niteliğindeki eseri

(bk. CEVDET PAŞA).

TEZAT

(bk. TEKABÜL).

TEZAT

(التضاد)

Birbirine karşıt iki ögenin
bir sözde, bir dizede veya beyitte
bir araya getirilmesi anlamında
bedî' terimi.

Sözlükte "zıt, aykırı, ters; eş, benzer, denk" anlamlarındaki **zıdd** kökünden türeyen **tezâdd** "iki şeyin birbirine zıt olması" demektir (*Lisânü'l-Arab*, "zdd" md.). Bugünkü Türkçe'de tezat için yeni kelime olarak **karşıtlık** kullanılmaktadır. Çağdaş belâgat yazarlarının Ahmed Matlûb'un bu söz sanatının içeriğine en uygun adın tezat, Ziyâeddin İbnü'l-Esir'in **mukâbele** olduğunu ifade etmesinin yanı sıra kadîm belâgat müellifleri söz konusu sanatı daha çok **mutâbakat** ve **tibâk** adıyla ele almışlardır. İbnü'l-Esir ve İbn Ma'sûm, "uyuşma, uyum" anlamındaki mutabakat ve tibâkın türün muhtevasına uygun bir adlandırma sayılmadığını söyler; ancak belâgat âlimlerinin çoğu, zıtları bir araya getiren söz sahibinin onların arasında bir bakıma uyum sağladığını söylemiştir. Mutabakat, tibâk veya **tatbîk** terimlerinin "dört ayaklı hayvanların yürürken veya koşarken arka ayaklarını ön ayaklarının bastığı yere basmaları" anlamından hareketle türetilmesi de bu uygunluğa işaret etmektedir. Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî'den (ö. 626/1229) itibaren belâgatta yeri belirle-
nip bedî' ilminde anlama güzelliği katan sanatlardan kabul edilen tezat (tibâk) kısa bir sözde, bir beyit veya mısradaki gerçekteken veya itibarî olarak aralarında bir